

Беккулова Дарика Курсанбековнанын «“Бакыт” концептинин когнитивдик-тилдик дүйнө сүрөтүндөгү орду» аттуу 10.02.19 – тилдин теориясы адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясына

ПИКИР

Бакыт – канааттануу сезими. Ал адамдын рухий дүйнөсүнүн, ойтуюмунун көлөмдүү жана баалуу позитивдик элементи. Бакытты түрдүү инсандар, коомдук катмарлар, социалдык топтор түрдүүчө түшүнүшөт, ар башка элестетишет. Бакыт адамдардын ой-тилектерин, максаттарын, иш-аракеттерин, жүрүм-турумдарын, жашоосун багыттоочу касиеттерге ээ. Карапайым көз карашта ал аркылуу турмуштагы канааттанууну, иште ийгиликтерге жетүүнү, натыйжалуу эмгектенүүнү, жашоодо ыраазычылык менен өмүр сүрүүнү, дайыма жыргалчылыкта күн көрүүнү, дененин, психиканын талаптарын өз убагында, керектүү даражада кандырып турууну ж.б. туюндурат (Кээде бакыттын бир же эки компонентин өзүнө теңеп коюу фактылары да учурайт). Ал эми илимий көз карашта бакытка комплекстүү аныктама берилип, анын түзүмү татаал менталдык-моралдык структура катары мүнөздөлөт, ал философиялык, антропологиялык, социологиялык, гносеологиялык, психологиялык, анатомия-физиологиялык, лингвистикалык, теологиялык, моралдык-этикалык, адистик-кызматтык, маалыматтык, этномаданияттык, демографиялык ж.б. өнүктөрдө сыпаттоого алынат.

“Бакыт” концептинин кыргызча репрезентативдерин изилдөөнүн актуалдуулугу төмөнкү факторлор менен түшүндүрүлөт: 1) концепттин этностук эстутумда ээлеген ордунун салмактуулугу, улут өкүлдөрүнүн бул сезимге болгон аздектүү мамилеси; 2) бакыт сезимин кыргызча атоочу тилдик каражаттардын көп түрдүүлүгү жана улуттун лингвоэтномаданий бөтөнчөлүктөрүн толук чагылдырып берүүгө жарамдуулугу; 3) бак-таалай тууралуу көз караштын улут, раса жана маданий аралык мүнөздө болушун тастыктоо зарылчылыгы; концептти ар тараптан изилдөөнүн жана ири бүтүндүк катары өздөштүрүүнүн жаштарды тарбиялоо үчүн чоң кызмат

кылуу мүмкүнчүлүгү; 4) бакыт концептин объективдештирүүчү кыргызча лексикалык жана провербиалдык каражаттардын атайын каралбагандыгы, алардын этимологиясынын, маани-маңызынын, жалпы мазмунунун деңгээлдик көрсөткүчтөрүнүн, ассоциативдик катыштарынын иликтене электиги. Мунун баары иштин темасынын, проблематикасынын зарылдыгын тастыктайт.

Изилдөөнүн максаты болуп “бакыт” концептинин кыргыз менталитетиндеги ордун, түзүлүшүн жана тилдик каражаттар аркылуу турпатталыш жол-ыкмаларын комплекстүү изилдөө эсептелет. Иште төмөнкүдөй конкреттүү милдеттер чечмеленет: 1) “бакыт” концептинин кыргыз тилиндеги репрезентативдерин жыйноо, каттоо, системалаштыруу, топтоштуруу, талдоо, мүнөздөө; 2) бул концепттин кыргыздын когнитивдик-тилдик дүйнө сүрөтүндөгү лексика-семантикалык жана провербиалдык парадигмаларын аныктоо; 3) аталган концепттин эл аралык, улуттук-маданий жана жеке адамдык бөтөнчөлүктөрүн көрсөтүү; 4) “бакыт” концептинин түшүнүк, элес жана баалоо касиеттеринин кыргызча берилиш жолдорун сыпаттоо; 5) аталган концепттин провербиалдык алкактагы пропозицияларын мүнөздөп чыгуу; 6) концепттин философиялык, психологиялык, этномаданий, диний, физиологиялык ж.б. көрсөткүчтөрүн аныктоо; 7) “бакыт” концептинин поэтикалык дискурска кирүү бөтөнчөлүктөрүн иликтөө; 8) “бакыт” концептинин түзүлүшүн, өзөгүн, жакабелин жана чекебелин белгилөө; 9) бул концепттин фреймдик структурасын талдоо; 10) бакыттын скрипттик, когнитемалык өзгөчөлүктөрүн мүнөздөө; 11) иликтенип жаткан концепттин этнос өкүлдөрүнүн ойтутумундагы мазмунун сурамжылоо аркылуу ачыктоо.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгын төмөнкү натыйжалар түзөт: 1) “бакыт” концептин кыргызча вербалдаштыруучу тилдик каражаттардын толук парадигмасы, жалпы түзүмү аныкталып, когнитивдик-тилдик бүтүндүк катары сыпатталды; 2) “бакыт” концепти түшүнүк, баалуулук, образ, когнитема, фрейм жана скрипт түрүндө кенен мүнөздөмөгө алынды; анын

негизги түзүүчүлөрү, касиеттери, өзөктүк, жакабелдик жана чекебелдик белгилери, улуттук концепттер чөйрөсүндөгү орду көрсөтүлдү; 3) аталган концепттин номинанттарынын диахраниясы, прототиптери макрокомпаративистиканын жол-жоболоруна ылайык аныкталды; иште түркологиянын, алтаистиканын жана ностратиканын ыкмалары колдонулду; 4) “бакыт” концептинин ички элементтери, баскычтары дискурста кеңейип бүт концептти (фреймди, скриптти) туюнтуп жибериши же ага карама-каршы коюлуп кетиши семантикалык аспектиде делилденди.

Изилдөөнүн жаңылыгын, алынган натыйжалардын орчундуулугун, автордун өз алдынча иликтөө жүргүзүүгө бир кыйла дасыгып калгандыгын, иштин толук бүткөндүгүн эсепке алып, аны диссертациялык кеңеште коргоого сунуштоого болот.

Илимий жетекчи, филология илимдеринин
доктору, доцент

Г.А. Мадмарова

Доцент Г.А. Мадмарованын колун тастыктаймын:

ОшМУнун окумуштуу катчысы,
юридика илимдеринин доктору,
доцент

Дж.Ж. Асанбекова